

مطالعه تأثیر ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرِس و هزینه‌های نمایندگی

دنیا عزیزِی

گروه حسابداری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.
donya.azizi7511@gmail.com

چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره ششم)
شماره ۸۶ / پاییز ۱۴۰۲ (جلد سوم) / صص ۲۰-۳۱

چکیده

با افزایش طول دوره تصدی حسابرِس، کیفیت حسابرِس نیز افزایش می‌یابد که به تبع، عدم اطمینان اطلاعاتی کاهش می‌یابد. کیفیت حسابرِس بر عدم تقارن اطلاعاتی بین معامله‌گران اثر می‌گذارد که نتیجه آن افزایش کیفیت گزارشگری مالی شرکت و در نهایت کاهش هزینه‌های نمایندگی در شرکت است. هدف این پژوهش مطالعه تأثیر ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرِس و هزینه‌های نمایندگی است. جامعه آماری پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و نمونه مورد مطالعه، شامل ۱۴۰ شرکت پذیرفته شده طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ است. روش پژوهش توصیفی و از نظر ارتباط بین متغیرها ترکیبی از علمی-همبستگی است و از نظر هدف کاربردی است. برای پردازش و آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون و داده‌های تابلویی و همچنین مدل اثرات ثابت استفاده شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل مدل پژوهش نشان داد که ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرِس و هزینه‌های نمایندگی تأثیر منفی و معناداری دارد.

واژگان کلیدی: دوره تصدی حسابرِس، هزینه‌های نمایندگی، ریسک تداوم فعالیت.

مقدمه

اختیار و قدرت تصمیم‌گیری در شرکت‌های سهامی عام که ناشی از ابتکار عمل و سرمایه بخش خصوصی است در حیطه و کنترل گروه‌هایی از طبقات مدیریت است. مدیرانی که اقتصاد کشور تحت نفوذ تصمیم‌های آن‌ها است و برنامه‌ریزی بنگاه‌ها را به نحوی انجام می‌دهند که چه بسا با منافع طبقه سهامدار و یا حتی اقتصاد ملی در تضاد باشد. با آغاز انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم و با توسعه شرکت‌های سهامی، انبوه سرمایه‌گذارانی به وجود آمدند که در اداره واحدهای اقتصادی نقش مستقیمی نداشتند و تنها از طریق انتخاب هیات مدیره و نظارت بر آن‌ها بر اداره واحد اقتصادی همت می‌گمارند. حاصل این فرآیند، تفکیک مالکیت از مدیریت شرکت‌ها بود. با جدایی مالکیت از مدیریت این امکان بالقوه وجود دارد که مدیران تصمیم‌هایی را اتخاذ کنند که در جهت منافع آنان و در جهت عکس منافع سهامداران باشد (ولی‌پور و خرم، ۱۳۹۰). این تفکر منجر به پیدایش تئوری نمایندگی شد. با شکل‌گیری رابطه نمایندگی، افراد ذی‌نفع جهت همسو ساختن منافع سایرین با خود یا به حداقل رساندن آثار ناشی از تضاد منافع باید متحمل هزینه‌های نمایندگی شوند. مدیر که در کانون این تضاد منافع قرار دارد، با ارائه اطلاعات مالی شرکت سعی می‌کند تا هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهد. اما به علت اختیارات مدیریت و نیاز به نظارت بر عملکرد مدیر، قضاوت کارشناسانه حسابرِس مستقل مطرح می‌شود (رجبی، ۱۳۸۵).

وجود حسابرسان با کیفیت بالا در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری زیاد، می‌تواند اهمیت بیشتری نسبت به سایر شرکت‌ها داشته باشد. به این دلیل که این شرکت‌ها از ریسک کنترل و ریسک حسابرسی بالاتری برخوردارند. بنابراین، به احتمال بیشتری نسبت به شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری کمتر، متقاضی حسابرسی با کیفیت بالا هستند. از طرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری موفق باعث افزایش سودآوری و افزایش ثروت سرمایه‌گذار می‌شود به دلیل وجود محدودیت در منابع مالی و تمایل سرمایه‌گذاران به استفاده بهینه از فرصت سرمایه‌گذاری و اهمیت حرفه حسابرسی در ارائه خدمات اطمینان بخشی انتظار می‌رود افراد با مطالعه درست فرصت‌های سرمایه‌گذاری تا آنجایی که ممکن است از اشتباهات جلوگیری کرده برخی مطالعات نشان می‌دهد که، و آگاهانه تصمیم‌گیری نمایند (مجتهدزاده و آقای، ۱۳۸۳). با افزایش دوره تصدی حسابرسی، حسابرسان شناخت بیشتری از فعالیت صاحبکار کسب نموده و آگاهی آن‌ها نسبت به کار بیشتر شده و از هرگونه ریسک حسابرسی بالقوه اجتناب می‌کنند و سعی می‌کنند با بکارگیری آزمون‌های بیشتر و قوی‌تر، حسابرسی با کیفیت‌تری را انجام دهند. با افزایش دوره تصدی حسابرسی، حسابرسان شناخت بیشتری از فعالیت صاحبکار کسب نموده و آگاهی آن‌ها نسبت به کار بیشتر شده و از هرگونه ریسک حسابرسی بالقوه اجتناب می‌کنند و سعی می‌کنند با بکارگیری آزمون‌های بیشتر و قوی‌تر، حسابرسی با کیفیت‌تری را انجام دهند. با افزایش طول دوره تصدی حسابرسی، کیفیت حسابرسی نیز افزایش می‌یابد که به تبع، عدم اطمینان اطلاعاتی کاهش می‌یابد. کیفیت حسابرسی بر عدم تقارن اطلاعاتی بین معامله‌گران اثر می‌گذارد که نتیجه آن افزایش کیفیت گزارشگری مالی شرکت و در نهایت کاهش هزینه‌های نمایندگی در شرکت است.

مدیران، مسئولیت حفظ توانایی سازمان را بر عهده دارند تا سازمان بتواند به‌طور مستمر به عملیات خود ادامه دهد. مدیریت تداوم فعالیت، موجب می‌شود ریسک‌هایی که متوجه عملیات و یا کسب‌وکار سازمان می‌گردند، شناسایی شده و نتایج آن ریسک‌ها، بررسی شود. مدیریت ریسک همواره به دنبال مدیریت خطرات تهدیدکننده محصولات و خدمات کلیدی است، که یک سازمان ارائه می‌دهد. محصولات و خدمات می‌توانند توسط مجموعه‌ای بی‌شمار از حوادث مورد تهدید قرار گیرند، که بسیاری از آن‌ها قابل پیش‌بینی نبوده و بعضی اوقات دلایل آن‌ها به سختی کشف می‌شود. سازمانی که دارای مشخصات مناسب مدیریت ریسک تداوم فعالیت می‌باشد، می‌تواند از فرصت‌های به وجودآمده با ریسک بالا نیز به بهترین نحو استفاده نماید (استولن و همکاران^۱، ۲۰۰۲). مدیریت تداوم فعالیت بخشی از مدیریت ریسک سازمانی و عامل مهم رقابت‌پذیری شرکت در شرایط بحرانی است (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۷). توسعه و پیاده‌سازی فرایندهای مدیریت تداوم فعالیت، به‌منظور اطمینان از عملکرد صحیح فرایندهای حیاتی شرکت در مواقع بحرانی، جزء کلیدی موفقیت چارچوب مدیریت ریسک شرکت است (شاتر و فرانک^۲، ۲۰۱۹؛ فائرتس^۳، ۲۰۱۵). در حالت عدم تداوم فعالیت مثل تصفیه اجباری و... روش‌های حسابداری معمولی به کار گرفته نمی‌شود و حسابداری باید ماهیت عدم تداوم فعالیت را افشا نماید که مدیران ارشد شرکت بخاطر منافع خود از افشای چنین مواردی تا حد لزوم امتناع می‌کنند و این مسأله باعث کاهش شفافیت اطلاعات و افزایش هزینه‌های نمایندگی خواهد شد. بنابراین این پژوهش به این موضوع پرداخته شده است که تا چه اندازه ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرس و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مؤثر است؟

¹ Stolen

² Schätter & Frank

³ Faertes

مبانی نظری پژوهش ریسک تداوم فعالیت

تداوم فعالیت یک واحد اقتصادی به سودآورد بودن آن بستگی دارد. واحدهای زیاده‌ده و واحدهای با کارایی و بهره‌وری پایین، ناگزیر به توقف عملیات هستند. تداوم فعالیت و ورشکستگی دو روی یک سکه‌اند و سهامداران یک شرکت همواره قیمت سهام را تحت تأثیر هر کدام از این دو احتمال برآورد می‌کنند؛ به طوری که اگر شرکت در معرض ورشکستگی قرار داشته باشد، قیمت سهام آن افزایش می‌یابد. طبق تعریف ولک و همکاران^۱ (۲۰۰۷) در صورتی که شواهد متضادی در دسترس نباشد، فرض تداوم فعالیت بیانگر این است که شرکت فعالیت‌های خود را به‌طور نامحدود ادامه خواهد داد. فرمگن^۲ (۱۹۸۶) عنوان می‌کند که فرض تداوم فعالیت به جای اینکه یک فرض باشد یا یک نتیجه یا یک قضاوت است فرمگن با طرح این بحث که فرض تداوم فعالیت یک حقیقت علم یا حتی یک فرض به‌طور کامل منطبق نیست، این فرض را مورد انتقاد قرار داده است. وی بر پایه همین دیدگاه ابراز می‌کند که براساس شواهدی که معلول هستند واحد اقتصادی به‌گونه‌ای به تصور می‌آید که فعالیت نامحدود دارد و ارائه چنین دیدگاهی براساس فقدان شواهدی که بیانگر علت باشند، قرار ندارد (نمازی، ۱۳۹۰). شاید بهتر آن باشد که در تعریف تداوم فعالیت بیشتر بر پایه برجاماندن واحد تجاری برای عملیات پی‌درپی تأکید شود تا بر اینکه در فقدان مدارک متضاد فرض می‌شود که واحد تجاری تداوم فعالیت دارد. در این صورت تداوم فعالیت یک نتیجه خواهد بود نه یک فرض. یعنی اگر حسابرس در جهت آن که آیا مدارک برخلاف وجود دارد جستجو کرده نتواند آن را اثبات کند پس می‌تواند تداوم فعالیت را به‌عنوان یک نتیجه که مرجح بر فرض است اثبات کند.

دوره تصدی حسابرس

دوره تصدی حسابرس یکی از معیارهای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی است که به تعداد سال‌های متوالی که مؤسسه‌های حسابرسی یک صاحب‌کار را مورد رسیدگی و حسابرسی قرار می‌دهد، اطلاق می‌شود انجام عملیات حسابرسی صاحب‌کار توسط یک مؤسسه حسابرسی طی سنوات متمادی، به دلیل آشنایی تیم حسابرسی با عملیات حسابرسی صاحب‌کار، می‌تواند مؤثرتر صورت گیرد چنانچه مؤسسه حسابرسی تجربه انجام حسابرسی مؤسسه صاحب‌کار برای چندین سال را داشته باشد، علاوه بر اینکه اعضای تیم حسابرسی شناخت بیشتری نسبت به کار صاحب‌کار خواهد داشت، موجب تسریع در انجام عملیات حسابرسی، کاهش هزینه‌های حسابرسی و افزایش کیفیت حسابرسی می‌گردد. نتایج پژوهش‌های خارج از کشور نشان می‌دهد که بالا بودن دوره تصدی حسابرس، موجب افزایش شناخت و تخصص حسابرس در صنعت صاحب‌کار مربوطه شده و همچنین موجب بالا رفتن سطح کیفیت حسابرسی خواهد شد. مایرز و همکاران^۳ (۲۰۰۳) گزارش دادند چنانچه طول زمان ارتباط حسابرس با صاحب‌کار افزایش یابد کیفیت سودهای گزارش شده افزایش می‌یابد. جانسون و همکاران^۴ (۲۰۰۲)، یافتند که، وقتی دوره تصدی حسابرس بلندتر باشد کیفیت سود گزارش شده (که با توجه به اقلام تعهدی پایداری آن اندازه‌گیری شده است)، بالاتر است. کارسلو و ناچی^۵ (۲۰۰۴) و فلاتح^۶ (۲۰۰۶)، هر دو در پژوهش‌های خود در مورد کیفیت حسابرسی از دوره تصدی حسابرس به‌عنوان یکی از شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده کرده‌اند. آن‌ها مرز دوره تصدی را ۵ سال در نظر گرفته‌اند. البته در یکی از پژوهش‌ها موجود توسط

¹ Volk

² Formgen

³ Maiers & et al

⁴ Janson & et al

⁵ Carcello & Nagy

⁶ Falath

نانسی و همکاران (۲۰۰۴)، مرز دوره تصدی حسابرس ۳ سال در نظر گرفته شده است (کارسلو و ناچی، ۲۰۰۴). در این پژوهش با توجه به پژوهش‌های انجام شده تاکنون، ما دوره تصدی حسابرس را یک بار کمتر از ۵ سال در نظر گرفته و یک بار هم این دوره را ۵ سال و بیشتر از آن در نظر گرفته‌ایم. برای شرکت‌هایی که حسابرس، آن‌ها را به مدت ۴ سال و بیش از ۴ سال حسابرسی کرده باشد مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر در نظر گرفته می‌شود.

هزینه‌های نمایندگی

تئوری نمایندگی در متون مختلف از جمله اقتصاد، بیمه، مدیریت و حسابداری ظاهر شده است. این نظریه مربوط به موردی است که یک نفر مسؤولیت تصمیم‌گیری در خصوص توزیع منابع مالی و اقتصادی و یا انجام خدمتی را طی قرارداد مشخصی به شخص دیگری واگذار می‌نماید. شخص اول را در اصطلاح، صاحبکار (مالک) و شخص دوم را در اصطلاح نماینده (کارگذار) می‌نامند. رابطه بین سهامدار و مدیر، مدیرعامل و مدیران دایره‌های مختلف سازمان، شخص (حقیقی یا حقوقی) با وکیل قانونی و بیمه‌گر و بیمه‌گذار نمونه‌هایی از تئوری نمایندگی هستند (نمازی، ۱۳۸۴).

اولین مشکل مربوط به نمایندگی، وجود تضاد منافع بین سهامدار و مدیر است. یعنی سهامدار به دنبال رسیدن به بالاترین مرحله ارزش سرمایه‌گذاری است و مدیر نیز در وهله اول به دنبال افزایش ثروت خود می‌باشد، بنابراین، این احتمال وجود دارد که مدیر، در راستای منافع سهامدار عمل ننماید. اختلاس و فساد مالی مدیر و خارج ساختن منافع سهامدار از شرکت، نمونه‌هایی افراطی از این تضاد منافع می‌باشند (جنسن^۱، ۲۰۰۶).

دومین مشکل نمایندگی، مربوط به ناتوانی سهامدار، در ملاحظه اقدام و عملیات مدیر است. سهامدار نمی‌تواند، اقدامات مدیر را به طور روزانه دنبال کند تا مطمئن شود که آیا تصمیم‌گیری‌های مدیر، منطبق با منافع سهامدار است یا خیر، بنابراین سهامدار فاقد اطلاعات لازم در خصوص عملیات مدیر است. این حالت را در اصطلاح تئوری نمایندگی عدم تقارن اطلاعات می‌نامند. در این صورت اگر از طرف سهامدار روشی جهت کنترل عملیات مدیر به وجود نیاید، فقط مدیر می‌داند که آیا در راستای منافع سهامدار گام برداشته است یا خیر، از طرف دیگر، مدیر، نسبت به اقداماتی که در سازمان باید صورت گیرد، بیشتر از سهامدار اطلاع اجرایی دارد. این اطلاع اضافی مدیر، در نظریه نمایندگی اطلاعات خصوصی نامیده می‌شود. وجود اطلاعات خصوصی، به عدم تقارن اطلاعات بین سهامدار و مالک می‌افزاید (دکاس و کیم^۲، ۲۰۰۹). سومین مشکل نمایندگی، به اصطلاح، اثرات انتخاب نامطلوب می‌باشد. این مورد زمانی اتفاق می‌افتد که اشخاص تمایل دارند با دارا بودن اطلاعات خصوصی درباره چیزی که نفع آن‌ها را فراهم می‌سازد، با طرف مقابل، قرارداد منعقد نمایند. به عنوان مثال، هنگامی که شخصی بیمار است، ممکن است قرارداد بیمه عمر با شرکت بیمه منعقد نماید و در نهایت نفع شخصی خود را دنبال کند و به شرکت بیمه ضرر و زیان وارد سازد. این مشکل در چارچوب رابطه بین مدیر و سهامدار نیز ممکن است به وجود آید و مدیر به نحوی رفتار نماید تا اطلاعات نادرست و یا غیر کامل به سهامدار منتقل نماید (فلوراکس^۳، ۲۰۱۰).

پیشینه پژوهش

رحیم‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی راهبری شرکتی و هزینه نمایندگی (با رویکرد مبتنی بر مدل) و نقش میانجی سیاست‌های مالی پرداختند و طبق نتایج در همه مدل‌های اجرا شده بر مبنای ۶ سنجه هزینه نمایندگی، راهبری شرکتی بر نسبت سود تقسیمی تأثیر مثبت و نسبت بدهی بر هزینه نمایندگی تأثیر منفی دارد. ضمناً در رویکرد مبتنی بر مدل (جز خطای رگرسیون به عنوان سنجه هزینه نمایندگی) (نوآوری پژوهش)، برخلاف سایر سنجه‌های هزینه نمایندگی،

¹ Jensen

² Dakas & Kim

³ Floraks

مسیر تاثیر راهبري شرکتي بر تقسيم سود و تقسيم سود بر هزينه نمايندگي تايد شد. به دليل تاثير نسبت بدهي بر هزينه نمايندگي، اصلاح ديده گاه سهامداران براي هدايت تعديل نسبت بدهي در راستاي هزينه سرمايه پيشنهاده مي شود. ياري و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشي به بررسي اشتهاي ريسک، ريسک تداوم فعاليت، توانايي و پاسخ گويي مديريت پرداختند و نتايج بررسي ها مويد اين موضوع است که توانايي و پاسخگويي مديريت، به عنوان شاخصي مهم در کاهش ريسک تداوم فعاليت شرکته ها، نمود دارد.

قرباني اسفهلان (۱۴۰۰)، در پژوهشي به بررسي تاثير دوره تصدي مديرعامل و حسابرس شرکتي بر كيفيت حسابري پرداختند و نتايج آزمون نشان داد دوره تصدي مديرعامل و حسابري شرکتي تاثير معناداري بر كيفيت حسابري نعمت نژاد و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشي به بررسي رابطه بين ارتباطات سياسي و ريسک تداوم فعاليت بر رابطه بين كيفيت گزارشگري مالي و كيفيت حسابري پرداختند و با برآورد مدل هاي تحقيق مشخص شد که كيفيت حسابري داراي اثر مثبت و معنادار بر كيفيت گزارشگري مالي است. ارتباطات سياسي و ريسک تداوم فعاليت داراي اثر منفي و معنادار بر كيفيت گزارشگري مالي است.

جورجيو و استيون^۱ (۲۰۲۱)، در پژوهشي به بررسي اندازه شرکتي، بدهي شرکتي، فعاليت تحقيق و توسعه، و هزينه هاي نمايندگي پرداختند و يافته هاي نشان مي دهد که هزينه هاي نمايندگي ماهيت پويا، برگشت پذير و در طول زمان پايدار هستند. اين تصور، حدس فلوراکیس و اوزکان (۲۰۰۹) را تايد مي کند که مديران طوري رفتار مي کنند که گويي سطح بهينه اي از هزينه هاي نمايندگي وجود دارد که آن ها دنبال مي کنند. در نهايت، يک رابطه مثبت بين سودآوري شرکتي و هزينه هاي نمايندگي و يک رابطه منفي بين هزينه هاي نمايندگي و رشد شرکتي وجود دارد.

هارون خان و همکاران^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهشي به بررسي تاثير كيفيت حاکميت شرکتي و ساختار مالکيت بر هزينه هاي نمايندگي و عملکرد شرکتي پرداختند. نتايج اين پژوهش نشان داد که عملکرد نمايندگي به طور مثبت و معني داري توسط كيفيت حاکميت شرکتي، تمرکز مالکيت و مالکيت غير نهادي تعديل مي گردد. مالکيت نهادي تاثير منفي و معني داري بر عملکرد نمايندگي و عملکرد شرکتي دارد.

اودري و سوفيا^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهشي به بررسي رابطه ساختار مالکيت با هزينه هاي نمايندگي و كيفيت اقلام تعهدي پرداختند و نتيجه گرفتند که افزايش عدم تقارن اطلاعاتي، كيفيت سود کاهش مي يابد. همچنين در شرکتهاي که مالکيت آن ها خانوادگي است مشکلات نمايندگي بين سهامداران کنترلي و غيرکنترلي بيشتري است. جلينگ و استيورک^۴ (۲۰۱۷)، در پژوهشي به بررسي ارتباط بين هزينه هاي نمايندگي و مالکيت مديريتي پرداختند. نتايج بيانگر آن بود که بين بازده دارايي ها و نسبت گردش دارايي ها با مالکيت مديريتي ارتباط معنادار مثبت و غيرخطي وجود دارد. بين نسبت هزينه هاي عملياتي به فروش و مالکيت مديريتي نيز، ارتباط معنادار غيرخطي و منفي يافت شد.

فرضيه پژوهش

با توجه به مباني نظري و پيشينه پژوهش و همچنين به منظور دست يابي به اهداف پژوهش، فرضيه ذيل ارائه مي گردد.
ريسک تداوم فعاليت بر رابطه بين دوره تصدي حسابرس و هزينه هاي نمايندگي تاثير معناداري دارد.

¹ Giorgio & Stephen

² Harun et al

³ Audrey & Sophia

⁴ Jelinek & Stuerke

الگوی پژوهش

الگوی پژوهش از نوع رگرسیون چندمتغیره است. بنابراین، مدل زیر برای انجام آزمون فرضیه‌ها انتخاب شده است:
معادله (۱):

$$\text{Agency}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{RBC}_{it} + \beta_2 \text{SA}_{it} + \beta_4 \text{RBC}_{it} * \text{SA}_{it} + \beta_4 \text{SIZE}_{it} + \beta_5 \text{LEV}_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در معادله فوق به ترتیب:

Agency: شاخص هزینه‌های نمایندگی شرکت i در سال t ؛

RBC: شاخص ریسک تداوم فعالیت شرکت i در سال t ؛

SA: شاخص دوره تصدی حسابرس شرکت i در سال t ؛

SIZE: اندازه شرکت شرکت i در سال t ؛

LEV: اهرم مالی شرکت i در سال t ؛

تعریف متغیرها به صورت عملیاتی به شرح جدول (۱) است:

جدول (۱): نحوه اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نوع متغیر	نحوه اندازه‌گیری
ریسک تداوم فعالیت	تعدیل‌گر	با نسبت زیان‌های انباشته به کل سرمایه سنجیده می‌شود. اگر شرکتی زیان انباشته آن بیش از نصف سرمایه باشد شرکت در معرض ریسک تداوم فعالیت نامیده می‌شود. گزینه ۱ و در غیر این صورت گزینه صفر در نظر گرفته می‌شود.
دوره تصدی حسابرس	مستقل	متغیر موهومی صفر و یک
هزینه‌های نمایندگی	وابسته	شاخص کیوتوبین - جریان نقد آزاد
اندازه شرکت	کنترلی	\ln (تعداد سهام \times قیمت سهام)
اهرم مالی	کنترلی	کل دارایی‌ها/بدهی جاری

روش شناسی پژوهش

با توجه به این که داده‌ها مربوط به اطلاعات شرکت‌های واقعی بوده و نتایج آن می‌تواند راه‌گشای تصمیم‌های فعالان بازار سرمایه قرار گیرد از این رو پژوهش کاربردی محسوب می‌گردد. از طرف دیگر به دلیل این که رابطه علی و معلولی بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت، لذا از لحاظ انجام، علی پس از وقوع است. از لحاظ نحوه اجرا توصیفی و از لحاظ ارتباط بین متغیرها از نوع همبستگی است. و از نوع جمع‌آوری داده‌ها از نوع پژوهش‌های کمی و از لحاظ زمان اجرا گذشته‌نگر و همچنین منطق اجرا استقرایی می‌باشد. مقیاس اندازه‌گیری داده‌های جمع‌آوری شده، مقیاس نسبی است. مقیاس نسبی دارای کلیه ویژگی‌های مقیاس‌های فاصله‌ای، ترتیبی و اسمی است. مقیاس نسبی، دقیق‌ترین مقیاس اندازه‌گیری است. این مقیاس دارای ارزش صفر حقیقی می‌باشد. یعنی نقطه‌ای در مقیاس که نمایانگر فقدان کامل ویژگی مورد اندازه‌گیری است.

جامعه پژوهش حاضر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ که بالغ بر ۶۲۰ شرکت است، در نظر گرفته شده است. در این پژوهش از حذف سیستماتیک جهت انتخاب نمونه‌ها استفاده شده است.

با توجه به محدودیت‌ها ۱۴۰ شرکت به عنوان نمونه‌ی پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند.

به‌طور کلی اطلاعات و داده‌های این پژوهش با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و اسناد سازمانی گردآوری شده است.

یافته‌های پژوهش

توصیف اطلاعات گردآوری شده یکی از فرآیندهای پژوهش در بخش تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش است که گزارش آنها در پژوهش، مهم است. داده‌های پژوهش با استفاده از منابع اطلاعاتی دست دوم گردآوری و دسته‌بندی شده است. توصیف اطلاعات و داده‌های آماری با توجه به مقیاس‌های اندازه‌گیری انتخاب می‌گردد. بنابراین در این بخش در مورد ویژگی‌های نمونه آماری و شاخص‌های مربوط به صورت‌های مالی اعضای نمونه آماری بحث و بررسی صورت گرفته است که در ادامه به آنها در دو بخش جداگانه پرداخته شده است. به‌طور کلی، روش‌هایی را که به‌وسیله آنها می‌توان اطلاعات جمع‌آوری شده را پردازش کرده و خلاصه نمود، آمار توصیفی می‌نامند. لازم به ذکر است که پس از حذف داده‌های پرت و مرتب‌سازی داده‌ها، تعداد شرکت-سال‌های متغیرهای پژوهش با اندکی کاهش مواجه شده است.

جدول (۲): شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرهای پژوهش	نماد	تعداد سال - شرکت	میانگین	میان	انحراف معیار	بیشینه	کمینه
ریسک تداوم فعالیت	RBC	۷۰۰	۰/۱۷۵	۰/۱۶۲	۰/۳۶۵	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰
دوره تصدی حسابرس	SA	۷۰۰	۰/۴۶۲	۰/۴۲۰	۰/۱۵۱	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰
هزینه‌های نمایندگی	Agency	۷۰۰	۰/۴۶۲	۰/۳۸۵	۰/۱۴۶	۰/۸۲۰	-۰/۱۴۹
اندازه شرکت	SIZE	۷۰۰	۱۱/۴۳	۱۱/۳۲	۱/۷۴۹	۱۳/۰۹	۸/۱۴۶
اهرم مالی	LEV	۷۰۰	۰/۲۱۹	۰/۲۰۱	۰/۱۵۲	۰/۶۴۱	۰/۰۰۴

در مطالعه حاضر روش برآورد مدل براساس داده‌های تابلویی است. این روش تلفیقی از اطلاعات سری زمانی (۱۳۹۶-۱۴۰۰) و داده‌های مقطعی ۱۴۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار) می‌باشد. تمامی ارقام محاسبه شده برای هر یک از متغیرهای مدل بر حسب میلیون ریال می‌باشد. برنامه‌ی نرم‌افزاری مورد استفاده در این پژوهش، برنامه نرم‌افزار ایویوز می‌باشد. مدل‌های برآورد شده با توجه به فرضیه‌های ارائه شده به صورت مدل رگرسیون چندمتغیره ارائه شده‌اند.

تعیین نوع آزمون و روش تجزیه و تحلیل

برای تعیین روش به کارگیری داده‌های ترکیبی و تشخیص همگن یا ناهمگن بودن آنها از آزمون چاو و آماره F لیمر استفاده شده است.

جدول (۳): نتایج آزمون چاو، جهت تشخیص همگن یا ناهمگن بودن مقاطع

آزمون مدل	F	احتمال آماره F	نتیجه آزمون چاو
مدل پژوهش	۱۲/۱۲۶	۰/۰۰۰۰	H_0 رد می‌شود.

همان‌گونه که در جدول (۳)، دیده می‌شود، نتیجه آزمون چاو، نشان می‌دهد که احتمال به‌دست آمده برای آماره F در مدل پژوهش کمتر از ۵ درصد است، بنابراین برای آزمون این مدل، داده‌ها به‌صورت تابلویی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

آزمون هاسمن

در این آزمون از آماره چپ دو با K درجه آزادی استفاده می‌شود اگر چپ دو بدست آمده از مقدار جدول بیشتر بود، فرضیه H_0 مبنی بر تصادفی بودن رد می‌شود و فرضیه آثار ثابت پذیرفته می‌شود.

جدول (۴): نتایج آزمون هاسمن، جهت تشخیص استفاده از اثرات ثابت یا تصادفی

آزمون مدل	مقدار آماره	احتمال آماره	نتیجه آزمون
مدل پژوهش	۲۹/۳۷۵	۰/۰۰۰۱	اثرات ثابت

در این آزمون H_0 بر مدل پانل دیتا با اثرات تصادفی و فرضیه مقابل بر مدل پانل دیتا با اثرات ثابت دلالت دارد. اگر آماره آزمون هاسمن بزرگتر از مقادیر بحرانی اش و یا آماره احتمال آن (prob) کوچکتر از ۵ درصد باشد H_0 رد و استفاده از مدل اثرات ثابت پذیرفته می‌شود. طبق نتایج حاصل از آزمون هاسمن برای مدل پژوهش، با توجه به اینکه در ازاء خطای ۵ درصد میزان آماره هاسمن برای پژوهش (۲۹/۳۷۵) شده است و از طرفی میزان سطح معناداری کمتر از ۵ درصد شده است، لذا H_0 رد می‌شود. رد H_0 نشان می‌دهد که روش اثرات تصادفی ناسازگار می‌باشد و بایستی از روش اثرات ثابت استفاده شود.

فرضیه پژوهش

ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرس و هزینه‌های نمایندگی تأثیر معناداری دارد.
مدل رگرسیونی برای فرضیه به شرح زیر است:

$$Agency_{it} = \beta_0 + \beta_1 RBC_{it} + \beta_2 SA_{it} + \beta_3 RBC_{it} * SA_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \varepsilon_{it}$$

نتایج حاصل از آزمون به شرح جدول (۵) زیر می‌باشد:

جدول (۵): نتایج آزمون فرضیه

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	Prob.
مقدار ثابت	C	۰/۸۲۶	۰/۲۹۷	۲/۷۸۰	۰/۰۰۰۰
ریسک تداوم فعالیت	β_1 (RBC)	۰/۶۹۰	۰/۲۸۸	۲/۳۹۵	۰/۰۰۰۸
دوره تصدی حسابرس	β_2 (SA)	-۰/۳۲۲	۰/۰۸۲	-۳/۸۹۳	۰/۰۰۱۸
ریسک تداوم فعالیت*دوره تصدی حسابرس	β_3 (RBC*SA)	-۰/۴۵۱	۰/۱۷۶	-۲/۵۵۳	۰/۰۰۵۷
اندازه شرکت	β_4 (SIZE)	۰/۲۸۵	۰/۰۹۲	۳/۰۸۳	۰/۰۰۱۹
اهرم مالی	β_5 (LEV)	۰/۴۰۳	۰/۱۲۳	۲/۷۸۰	۰/۰۰۰۰
آماره F		۱۶/۳۲۵			
سطح معناداری (Prob.)		(۰/۰۰۰)			
آماره دوربین واتسون		۱/۷۴۹			
ضریب تعیین (R2)		۰/۵۳۴			
ضریب تعیین تعدیل شده (AdjR2)		۰/۵۲۸			

با توجه به نتایج آزمون مدل پژوهش، سطح معنی‌داری آماره F (۰/۰۰۰) کمتر از سطح خطا بوده و کل مدل رگرسیونی معنی‌دار است. آماره دوربین واتسون (۱/۷۴۹) در فاصله بین ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد بنابراین همبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد. با توجه به پایین بودن سطح معناداری آماره t از سطح خطای مورد پذیرش برای ضریب β_3 نتایج آزمون نشان می‌دهد ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرس و هزینه‌های نمایندگی تأثیر منفی و معناداری دارد. بنابراین H_0 پژوهش را می‌توان در سطح خطای ۵ درصد رد کرد. هم‌چنین سطح معناداری آماره t از سطح خطای مورد پذیرش برای ضریب β_4 نتایج آزمون نشان می‌دهد متغیر کنترلی اندازه شرکت با هزینه‌های نمایندگی رابطه مثبت و معناداری دارد و سطح معناداری آماره t از سطح خطای مورد پذیرش برای ضریب β_5 نتایج آزمون نشان می‌دهد

متغیر کنترلی اهرم مالی با هزینه‌های نمایندگی رابطه مثبت و معناداری دارد. ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می‌دهد که متغیرهای وارد شده در رگرسیون توانسته‌اند ۵۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند.

نتیجه‌گیری کلی

هدف پژوهش حاضر، مطالعه تأثیر ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرِس و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ است. داده‌های پژوهش با استفاده از روش رگرسیون و روش اثرات ثابت بررسی شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل فرضیه پژوهش نشان داد که ریسک تداوم فعالیت بر رابطه بین دوره تصدی حسابرِس و هزینه‌های نمایندگی تأثیر منفی و معناداری دارد. در تفسیر این نتیجه باید بیان نمود که مدیران، مسئولیت حفظ توانایی سازمان را بر عهده دارند تا سازمان بتواند به‌طور مستمر به عملیات خود ادامه دهد. مدیریت تداوم فعالیت، موجب می‌شود ریسک‌هایی که متوجه عملیات و یا کسب‌وکار سازمان می‌گردند، شناسایی شده و نتایج آن ریسک‌ها، بررسی شود. مدیریت ریسک همواره به دنبال مدیریت خطرات تهدیدکننده محصولات و خدمات کلیدی است، که یک سازمان ارائه می‌دهد. محصولات و خدمات می‌توانند توسط مجموعه‌ای بی‌شمار از حوادث مورد تهدید قرار گیرند، که بسیاری از آن‌ها قابل پیش‌بینی نبوده و بعضی اوقات دلایل آن‌ها به سختی کشف می‌شود. سازمانی که دارای مشخصات مناسبی از مدیریت ریسک تداوم فعالیت می‌باشد، می‌تواند از فرصت‌های به‌وجودآمده با ریسک بالا نیز به بهترین نحو استفاده نماید. مدیریت تداوم فعالیت بخشی از مدیریت ریسک سازمانی و عامل مهم رقابت‌پذیری شرکت در شرایط بحرانی است. توسعه و پیاده‌سازی فرایندهای مدیریت تداوم فعالیت، به‌منظور اطمینان از عملکرد صحیح فرایندهای حیاتی شرکت در مواقع بحرانی، جزء کلیدی موفقیت چارچوب مدیریت ریسک شرکت است. در حالت عدم تداوم فعالیت مثل تصفیه اجباری و... روش‌های حسابداری معمولی به‌کار گرفته نمی‌شود و حسابداری باید ماهیت عدم تداوم فعالیت را افشا نماید که مدیران ارشد شرکت بخاطر منافع خود از افشای چنین مواردی تا حد لزوم امتناع می‌کنند و این مسأله باعث کاهش شفافیت اطلاعات و افزایش هزینه‌های نمایندگی خواهد شد.

با توجه به نتایج فرضیه پژوهش به سازمان بورس پیشنهاد می‌شود، برای حمایت از حقوق سهامداران اقلیت قوانینی وضع شود؛ برای مثال، با توجه به این‌که در ایران مالکیت در دست دولت متمرکز شده است، قانونی وضع شود که تمرکز مالکیت غیرخصوصی بیش از درصد معینی از سهام نباشد. به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود در هنگام تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری، شرکت‌هایی را انتخاب کنند که ریسک تداوم فعالیت در آن‌ها بالا باشد که نتیجه آن کاهش هزینه‌های نمایندگی و افزایش سطح نظارت توسط سایر سهامداران شرکت است که این مسأله منجر به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی خواهد گردید.

منابع

- ✓ ابراهیمی کردلر، علی، یزدانیان، عالمه، استکی، حسین، (۱۳۹۳)، بررسی رابطه بین مؤلفه‌های کیفیت حسابرِس و هزینه سرمایه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه حسابرِس، نظریه و عمل، سال ۲، شماره ۲، صص ۱۰۹-۱۳۰.
- ✓ استانداردهای حسابداری ایران، (۱۳۹۲)، نشریه ۸۶ سازمان حسابرِس.
- ✓ اشرف‌زاده، سیدحمیدرضا، مهرگان، نادر، (۱۳۸۷)، اقتصادسنجی پانل دیتا، انتشارات دانشگاه تهران.

- ✓ افشار زیدآبادی، فاطمه، علی نژاد ساروکلائی، مهدی، زیدآبادی نژاد، مرضیه، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر ویژگی‌های حسابرِس و مالکیت مدیریتی بر سطح نگهداشت وجه نقد، مجله پیشرفت حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ۷، شماره ۲، صص ۱-۳۲.
- ✓ امیرخانی، محمد، (۱۳۷۶)، بررسی و ارزیابی علل تغییرات قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، رساله کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- ✓ رمضان‌زاده زیدی، عباس، (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر سیاست تقسیمی سود شرکت‌های شیمیایی و دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهشگر (مدیریت)، دوره ۵، شماره ۱۶، صص ۸۰-۸۷.
- ✓ ایزدی‌نیا، ناصر، سلطانی، اصغر، علی‌نقیان، نسرن، (۱۳۸۹)، ارزیابی عوامل مؤثر بر سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه مطالعات حسابداری، شماره ۲۶، صص ۱۳۹-۱۵۵.
- ✓ ایزدی‌نیا، ناصر، فدوی، محمدحسین، امنی‌نیا، میثم، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر پیچیدگی حسابداری و شفافیت گزارشگری مالی شرکت بر تاخیر در ارائه گزارش حسابرِس، مجله دانش حسابرِس، سال ۱۴، شماره ۵۴، صص ۸۷-۱۱۰.
- ✓ ایمانی برندق، محمد، مهرانی، کاوه، حجت شمامی، رحیم، (۱۳۹۵)، شناسایی عوامل تعیین کننده کیفیت حسابرِس در ایران از دیدگاه حسابداران رسمی، سال ۷، شماره ۲۵، صص ۱۶۷-۱۸۹.
- ✓ بدیعی، حسین، علی اکبری، محمدمامین، حسین‌زاده، آوات، (۱۴۰۰)، تأثیر ارزش دارایی‌های نامشهود بر سودآوری، بهره‌وری، ساختار سرمایه، سیاست تقسیم سود و ارزش بازار در شرکت‌های بورسی و فرابورسی، فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۴، شماره ۴۹، صص ۶۶-۸۱.
- ✓ برادران حسن‌زاده، رسول، بادآورنهدی، یونس، اسماعیلی، سمیه، (۱۳۹۳)، تأثیر ساختار مالکیت بر کیفیت حسابرِس، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرِس، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۹۹-۱۱۵.
- ✓ برزگر، قدرت‌اله، غواصی‌کناری، محمد، (۱۳۹۵)، مطالعه رابطه سطح افشای مسئولیت اجتماعی و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله دانش حسابداری، دوره ۷، شماره ۲۴، صص ۱۵۵-۱۸۰.
- ✓ جهانبخشی، سعید، محفوظی، غلامرضا، وطن‌پرست، محمدرضا، (۱۴۰۰)، بررسی تأثیر اقلام تعهدی اختیاری بر سیاست تقسیم سود، فصلنامه رویکردهای نوین در مدیریت و حسابداری، سال ۵، شماره ۵۷، صص ۴۱-۵۳.
- ✓ جهانخانی، علی، پارسائیان، علی، (۱۳۸۹)، مدیریت مالی، انتشارات سمت.
- ✓ جهانخانی، علی، قربانی، سعید، (۱۳۸۴)، شناسایی و تعیین عوامل تعیین کننده سیاست تقسیم سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه تحقیقات مالی، دوره ۷، شماره ۲، صص ۲۷-۴۸.
- ✓ حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت.
- ✓ حساس‌یگانه، یحیی، آذین‌فر، کاوه، (۱۳۸۹)، رابطه‌ی بین کیفیت حسابرِس و اندازه مؤسسه حسابرِس، بررسی‌های حسابداری و حسابرِس، دوره ۱۷، شماره ۶۱، صص ۹۶-۸۳.
- ✓ حیدری، مهدی، صادقی‌فرد، فاطمه، (۱۴۰۱)، بررسی تأثیر گروه‌های کسب و کار و ساختار هرمی مالکیت شرکت‌ها بر سود تقسیمی آن‌ها، مجله دانش حسابداری مالی، دوره ۹، شماره ۳، صص ۱۴۹-۱۷۷.
- ✓ خاکی، منصور، (۱۳۸۷)، روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، انتشارات بازتاب، تهران.
- ✓ خدادادی، ولی، حاجی‌زاده، سعید، قربانی، رامین، (۱۳۹۲)، نقش نظارتی حسابرِس و سیاست‌های تقسیم سود شرکت‌ها، مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۱۳-۱۴۰.
- ✓ دلاور، علی، (۱۳۸۶)، روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، انتشارات ویرایش، تهران.

- ✓ دموری، داریوش، ایزدی، مینو، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر رقابت بازار محصول بر رابطه بین تمرکز مالکیت و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص ۲۲۹-۲۴۹.
- ✓ رحیم‌نژاد، سروناز، فتحی، سعید، مویدفر، رزیتا، (۱۴۰۱)، راهبری شرکتی و هزینه نمایندگی (با رویکرد مبتنی بر مدل) و نقش میانجی سیاست‌های مالی، فصلنامه چشم‌انداز مدیریت مالی، دوره ۱۲، شماره ۳۹، صص ۳۳-۶۱.
- ✓ رحیمیان، نظام‌الدین، رضاپور، نرگس، اختری، حسین، (۱۳۹۰)، نقش مالکان نهادی در کیفیت حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۴۵، صص ۶۸-۸۱.
- ✓ رضایی، مهدی، پورقیومی، فاطمه، (۱۳۹۷)، بررسی تأثیر دارایی‌های نامشهود بر سیاست‌های مالی و حاکمیتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۷، شماره ۲۸، صص ۲۳۷-۲۴۸.
- ✓ ستایش، محمدحسین، کاظم‌نژاد، مصطفی، (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر ساختار مالکیت و ترکیب هیأت مدیره بر سیاست تقسیم سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱-۲۵.

۵۱

- ✓ Caramanis, C., & Lennox, C. (2008). Audit Effort and Earnings Management. *Journal of Accounting and Economics*, 45(1): 116-138.
- ✓ Chan, K., Kleinman, G., & Lee, P. (2009). The impact of Sarbanes- Oxley on internal control remediation. *International Journal of Accounting & Information Management*.
- ✓ Chen, J., Dong, W., Han, H., & Zhou, N. (2020). Does audit partner workload compression affect audit quality?. *European Accounting Review*, 29(5): 1021-1053.
- ✓ Goodwin, J., & Wu, D. (2016). What is the Relationship between Audit Partner Busyness and Audit Quality? *Contemporary Accounting Research*, 33(1): 341-377.
- ✓ Hussin, W. N. W., Bamahros, H. M., & Shukeri, S. N. (2018). Lead engagement partner workload, partner-client tenure and audit reporting lag: Evidence from Malaysia. *Managerial Auditing Journal*, 33 (3): 246-26
- ✓ Jensen, M., & Meckling, W. (1976). Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Journal of Financial Economics*, 3 : 305-360.
- ✓ John L. Abernathy, Brooke Beyer, Adi Masli & ChadStefaniak. (2020). The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness, *Advances in Accounting*, Volume 30, Issue 2, December 2014, Pages 283-297.
- ✓ Kahneman, D. (1973). *Attention and Effort*. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, NJ.
- ✓ Kogilavani, A & Marjan Mohd, N. (2018). Determinants of Audit Report Lag and Corporate Governance in Malaysia , *International Journal of Business & Management*. Vol. 8 Issue 15, p151-163.
- ✓ MohammadRezaei, F., N. Mohd-Saleh, R. Jaffar, and M.S. Sabri. (2016). The effects of audit market liberalisation and auditor type on audit opinions: The Iranian experience. *International Journal of Auditing* 20: 87-100.
- ✓ Pritsker, A. A. B., Waiters, L. J., & Wolfe, P. M. (1969). Multiproject scheduling with limited resources: A zero-one programming approach. *Management science*, 16(1), 93-108.
- ✓ Soobaroyen, T., & Chengabroyan, C. (2006). Auditors' Perceptions of Time Budget pressure, Premature Sign Offs and Under-Reporting Of Chargeable Time: Evidence from a Developing Country. *International Journal of Auditing*, 10 (3): 201-21.

- ✓ Turel, A. (2010). Timeliness of Financial Reporting in the capital markets: Evidence from Turkey", Journal of the School of Business Administration, Istanbul University, 39(2), 227-240.
- ✓ Willett, C., & Page, M. (1996). A Survey of Time Budget Pressure and Irregular Auditing Practices among Newly Qualified UK Chartered Accountants. British Accounting Review, 28 (2): 101-120
- ✓ Yan, H. & Xie, S. (2016). How Does Auditors' Work Stress Affect Audit Quality? Empirical Evidence from the Chinese Stock Market. China Journal of Accounting Research, 9(4): 305-319.
- ✓ Zhou, Y. (2015). Auditor Size and Audit Quality: A Partner-Level Perspective. (Phd Thesis), City University of New York City? European Accounting Review

